

Az áltudományra épült információ kufárjainak monstre vállalkozása

A nómenklatúra nagylexikona

■ LOVAS ISTVÁN

Mi vagyunk a szellemi elit.
(György Péter esztéta)

A Magyar Nagylexikon című színes könyvsorozat az aluljárók ingyenes lapjában úgy csap hírverést nyolcezer forintos legújabb kötetének, hogy a hirdetésbe bevágja a tudós kiadvány *John Lennon*-ról írt szócikkét. A tragikus véget ért néhai Beatles-zenészről a lexikon szerzői tömören azt tudatják: Lelkes békeharcos volt. Hogy a veretes mozgalmi zsargon egyszerű legyen.

A *Kosáry Domokos* előszavával indított, eddig tizenhárom kötetben hozzáférhető mélynyomós mű megannyi írása hint el hasonlóan nélkülözhetetlen enciklopédikus ismereteket. Hogy a békeharcnál maradjunk: *John Bernal* professzorról, a lenini „hasznos idióta” egyik angliai megtestesítőjéről így szól a sarkalatos mondanivaló: A nemzetközi békemozgalmat aktív résztvevője. Valóban az volt. Ugyanis a Moszkvából vezérelt Békevilágítanács irányítása alatt állt szervezetnek egy ideig Bernal volt az elnöke. A lexikonból megtudjuk még, hogy a sokoldalú békeharcost 1953-ban a Magyar Tudományos Akadémia is tagjai közé emelte. *Lukács György* – az 1919-es tizedelő népbiztos – mellett nyilván jól érezte magát ott.

A hazai békeapostolok szintén felsorakoznak a Magyar Nagylexikon merített papírlapjain. Huszonkét vaskos sort foglal el *Beresztoczy Miklós* egyházi társutas, akit az enciklopédia nagyvonalúan „római katolikus főpapnak” titulál, jöllehet ez a gyűjtőnév csak püspöktől felfelé dukál, a jámbor Beresztoczy pedig legfeljebb ha címzetes apát volt, amíg fel nem öltötte a kommunista békeharcos gúnyját. A pártállamban világi funkciókat halmozó Beresztoczy jellegzetes egyede volt annak a néhány, politikai porondra tévedt papnak, aki joggal ébreszthette volna fel *Horn Gyula* korholó haragját akkor. Amikor Hornék a gyóntatószékbe is lehallgató mikrofonokat szereltek. Beresztoczynak persze nem küldött intelmeket a későbbi exminiszterelnök.

Ha már szóba került Horn Gyula: az ő életútját és miniszterelnöki karrierjét egy színes fotó és harminchat sornyi információ méltatja a Magyar Nagylexikonban. A gazdag életút egyik állomása, hogy Horn „1956 októberében nemzetőr volt, 1956 decembere és 1957 júniusa között pedig karhatalmi szolgálatot teljesített.” Húsz év múlva tehát a középiskolás diák, aki ezt a lexikont kívánja dolgozatához kiindulópontként használni, nem érti majd, miként volt Horn egyszerre „nemzetőr” és karhatalmista is. Mert nem értesül arról – legalábbis a lexikon kötetéből –, hogy a kommunisták szándékosan beszívárogtak a nemzetőrségbe. De arról sem értesülhet a jelen és jövő lexikonolvasója, hogy Horn 1970-ben saját kezűleg kitöltött tisztí szolgálati adatlapján azt írta: 1956. november 15-től lett karhatalmista. 1954-es önéletrajzában – amelyet 1957-ben kiegészített – szintén november 15-től datálja karhatalmista szolgálatát. Ez azért fontos, mert Horn az áldozatokat követelő, december 6-i sortűz idején a Nyugati pályaudvarnál volt. A kérdés, hogy karhatalmistaként-e? A november 15-i dátumot megelőző eredeti irat a Honvédelmi Minisztérium Központi Irattárából Horn miniszterelnöksége alatt tűnt el.

Örvendtes azonban, hogy a Magyar Nagylexikonnak erősségei is vannak. Egyik az, hogy akár önálló kötet is kerekedne azokból a címszavakból, amelyek *Apró Antaltól* *Nezval Ferencig* összegezik a pártbeli nómenklatúra megannyi tagjának életútját. Maga Apró (eredetileg Klein, ahogy a figyelmes lexikon tudatja) tizenhat sort kapott, de ebbe nem fért bele az az információ, hogy Apró jelentette be az újjongó kommunista parlamentnek *Nagy Imre* és társai kivégzését. Nyilván – a lexikon szerkesztői és lektora szerint – bagatell eseményről van szó.

A forradalmat tollal és fegyverrel gyalázó *Berecz János* huszonegy sort kapott igencsak tapintatos megfogalmazásban. *Biszkú Bélának*, a kádári megtorlás belügyminiszterének tizenhárom soros ismertetőjében az a minősítés szerepel, hogy ő volt „a párt konzervatív szárnyának képviselője”. Ez a minősítés a gyanútlan lexikonböngésző szemében egy életre kompromittálja – arra már gondolni sem merünk, hogy netán ez is volt a szándék – a konzervatív jelzőt, elvégre ha egy Biszkú-féle alak konzervatívnak minősül, akkor egy csónakba kerül például *Winston Churchill*-el meg *Antall Józseffel*, akik ugyancsak konzervatívok voltak.

Szócikk a főmasszerről

Megdöbbenő, hogy a lexikon szerkesztői tizenkilenc tárgyilagos sort biztosítottak *Garasin Rudolf* főmasszernak, aki a Szovjetunióból hazatérve idehaza igazgatta a kényszermunkatáborokat. A panamista hadügyér, *Czinege Lajos* huszonhárom sorával kenterben veri szinte valamennyi elődjét, akiknek nemigen jutott ekkora tér a lexikonban. Az ideológiai kútmérgező *Komócsin Zoltán* tizennégy sort gyűjtött össze, kullogva a kolhozosító *Dögei Imre* mögött, akinek tizenkilenc sor jutott. Negyvenegy sorával és bávatag fekete-fehér fényképével a terjedelmi középmezőnybe tartozik az alkoholista *Dobi István*, a rákosista-kádárlista államfő és az '56 utáni kegyelmi kérvények szolgálalkú elutasítója. (Erről, akár köztudott alkoholizmusáról is, diszkrétan hallgat a lexikon.)

A marxizmus zászlóvivői és az Akadémia megbecsült tagjai közül *Andics Erzsébet* életútját huszonhárom sor méltatja, feltűnő érdemként említve, hogy öngyűsége „*Berei Andor* felesége”. Az egykori akadémiai lexikonszerkesztő *Berei Andor* címszava viszont azt emeli ki, hogy ő meg „*Andics Erzsébet* férje”. Ily módon összeállván a család, a Magyar Nagylexikon felsorolja a házaspár valamennyi funkcióját és publikációját, az értékelés vagy, divatosabb szóval élve, a dekonstrukció legkisebb szándéka nélkül. Jutott még bő tér a sztálinista-rákosista *Bebrits Lajos* miniszternek, *Benke Valéria* Rádió-elnöknek, *Benkei András* belügyi-

niszternek, *Kállai Gyula*, *Fock Jenő* és *Lázár György* kormányfőnek és mindegyiküknél hosszabb szócikk az árulóhajnok *Marosán Györgynek*.

Félreértés ne essék: akárcsak *Sztálinnak*, *Hitlernek* és *Kádárnak*, ezeknek a senki által meg nem választott közéleti pufajkásoknak is lehet helyük egy lexikonban. Ha másutt nem, egy amolyan „latrok galériája”-féle összefoglalóban, félreérthetetlenül leszögezve, hogy politikai útonállókról és hatalombitorló kalandorokról van szó. Tisztségeik kronológikus felsorolása azonban – miként a lexikon teszi – nem igazít el, mert a funkciók mögött rejlő véres tettekről nem tudósít. Ha a név után az a megjelölés szerepel, hogy politikus – mint a legtöbb esetben – vagy mondjuk miniszterelnök, akkor nem biztos, hogy a tíz évvel ezelőtt született, a lexikont először mintegy öt-hat év múlva kézbe vevő személy értékeli a különbséget egy *Bethlen István* és egy *Kállai Gyula* között, elvégre mindkettőjüket politikusnak minősíti a lexikon, és egy adott időpontban mindketten miniszterelnökök voltak. Ez az alamszói tárgyilagosság szalonképesse teszi *Münich Ferencet* is. Elvégre ő is miniszterelnök volt, akárcsak *Teleki Pál*.

A szocialista világrend értékei

Ennél már csak az aránytévésztes botrányosabb. Egy lexikon, amelyben a forradalmat eltipró Kádár Jánosnak százötvenkét sor jut, a szabadságharcos *Kossuth Lajosnak* pedig csak százharmincegy, súlyosan minősíti a szerkesztőbizottság ítéldékeségét is. A „súlyos” szó itt eufemizmus. Anélkül, hogy fetiszálnánk a szócikkek sorszámaikat, lehetetlen megke-
rül-
ni azt a gyakorlati tény, hogy az olvasó egy szócikk hosszúságából a fontosságára is következtet, adott esetben akár össze is hasonlítja őket, és értékrendet állít fel. Ha „írói és műfordítói tevékenysége számottevő” felkiáltással és műveinek egyenkénti méltatásával *Göncz Árpád* a színes fényképe mellé másfél hasábot kap, míg *Kosztolányi De-
z-
s-
ő* csak egy hasábon húzza meg magát, akkor azzal a lexikonnal végzetes baj van. Ha *Demszky Gábor* tizennégy sorával szemben *Kammermayer Károly*, Budapest első polgármestere és világvárossá fejlesztője csak tizenkét sorra érdemes, ott nem tárgyilagos történelmi szemlélet uralkodik, hanem aktuális politikai érdek és kötődés dominál. Ahol *Konrád György* harminchat sora mellett olyan óriásnak, mint *Márai Sándor* szinte ugyanennyi sor jut, ott katasztrofális baj van az irodalmi ízléssel és értékrenddel. Mélyenszántó szerkesztési és morális eltévedésről tanúskodik, ha *Glatz Ferenc* történész – aki melleleg a Magyar Tudományos Akadémia szerencsére leköszönő és a szóban forgó lexikon szerkesztőbizottságának az elnöke – eltűri, hogy róla és még lezáratlan történeti pályafutásáról harmincegy sor kapjon nyomdrafestéket, míg a modern magyar történetírás doyenje, a kommunista börtönben politikai gyilkosság szándékával halálra éheztetett *Hóman Bálint* csak huszonöt soros közéleti pályaképpel szerepeljen, annak kiemeléssel, hogy 1945-ben ki-
zárták az Akadémiából. Hogyan tűrhet-
te Glatz, hogy Hómannak *Szekfü Gyulá-
val* írt, máig felülmúlhatatlan ötkötetes Magyar története csak a szócikk végén, a művek vékonyka felsorolásában kapjon méltatás nélküli említést?

További kérdés: milyen szerkesztői irányelv működhet a Magyar Nagylexikon háza táján, ha egy *Garai Gábor* nevű versfáragó tizenhét sort bitorolhat azért, mert – mint a méltatás kiemeli – „költészetével a szocialista világrend értékei mellett állt ki”. Ugyanazon az oldalon *Háry János* megálmodója, a klasszikus *Garay János* ugyanolyan terjedelemmel szerepel, mint az Élet és Irodalom imént említett Kádár-korszakbeli verscenzora.

De vannak garmadával egyéb csodabogarak is a lexikonban, s ezek néha azt sejtetik, mintha még mindig az Andics-férj Berei Andor terpeszkedne a főszerkesztői székből. Itt van mindjárt a szovjet irodalom tárgyalása. Hihetetlen, de *Konsztantyin Fegyin* harmincnégy sort kapott, pedig legfőbb érdeme csak az, hogy a Szovjet Írószövetség elnöke volt. A mi *Cuczor Gergelyünk*, a jeles költő és forradalmár, aki a szabadságharc alatt írt verseért Kufstein várában gyótródott, majd szabadsulása után az első magyar értelmező szótár társszerkesztője volt, csak huszonhat sorra érdemesült. Majdnem ugyanennyi sort bitorol az új Magyar Nagylexikonban *Alekszandr Fagyjev*, Az ifjú gárda szerzője. *Illés Béla* szovjet őrnagy magyarul publikált olvashatatlanságait tizennégy sorral honorálta az enciklopédia. (Illés legfeljebb a magyar irodalomról szóló összefoglalóban érdemelt volna egy fél mondatot *Gergely Sándor* és más irodalmi zsebmetszők társaságában, „ilyen mélyre sülydedtünk!” mottó alatt.)

Persze az Illés Béla utáni magyar irodalom bemutatása is megér néhány szót. *Göncz Árpád* és *Konrád György* feltupírozása mellett jutott bőseges hely az *Eörsi Istvánról* szóló ömlengésnek is. Mint a lexikon írja: *Eörsi* „csaknem minden műnemben [sic!] alkot; publicisztikájával formálójá a jelenkori közéleti gondolkodásnak”. *Eörsi* huszonhét sort kapott, SZDSZ-es társa, *Kornis Mihály* huszonöt sort, míg az SZDSZ-től nagyon távol eső *Döbrentei Kornél* nulla sort.

A Glatz Ferenc nevével fémjelzett lexikonból éppúgy nem maradhatott ki *Josef von Ferenczy*, ahogy a müncheni „popó- és cicifirkászok” ügynökének (*Der Spiegel*) születésnapj partijáról sem hiányozhatott soha a tudóstársaság elnöke. A tizenhárom sorba persze nem férhetett be *Ferenczy* katpolos múltja és rangbitorlással párosult tábornoki kinevezése; ugyanígy kimaradt az adócsalásért kiszabott felfüggesztett börtönbüntetés is. A kacagtatás igényével azonban valaki becsempészte a következő mondatot a csödbe jutott *Ferenczy*-ról: „Politikusként fontos szerepet játszik az európai kulturális identitás újraélesztésében és az európai egység megeremtésében.”

Persze nem minden szócikk fakaszt ekkora közröhejt. A lexikonban hemzsegek ugyanis az elszomorító tárgyi tévedések. A *Dinnyés Lajos*-ról szóló, érdemtelenül hosszú cikkben az áll, hogy kormányának pénzügyminiszterét Nyárádi Istvánnak hívták. *Nyárádi* persze Miklós volt, de a tévedést a megannyi szerkesztő és szakértő nem korrigálta. A lexikon állításával ellentétben *Horthy* kormányzó hamvait nem 1992-ben szállították haza; temetése 1993. szeptember 4-én volt. A Hitlerjugend címszóban említett német leányszövetség nevéből a tudós szerkesztő elszakított egy betűt: a szervezet nem Bund Deutsche Mädel, ahogy a lexikonban áll, hanem Bund Deutscher Mädel. (Ez a raglopás nem új keletű balliberális berkeken. A Magyar Hírlap c.

napilap *Galló* nevű szakértője például ugyanezt az r betűt tulajdonította el, amikor a balliberális elite kirótt, napi, kötelező nácisztikai penzuma izzadmányos adagjában lapunkat 'Ungarische' Beobachterként próbálta minősíteni.)

